

Amerikaanse les voor Europese Universiteiten

Het academiejaar is aan de Vlaamse universiteiten niet met fanfare ingezet. Op de plechtige opening aan de UGent wees minister Vandenbroucke naar de bescheiden plaats die onze universiteiten innemen in de internationale ranglijsten, zowel binnen Europa als mondiaal. De situatie is pijnlijk en gevaarlijk. Universiteiten zijn immers geen diplomafabrieken. Hun onderwijs en onderzoek zijn de bakermat van innovatie en ontwikkeling. Zij spelen een cruciale economische rol en concurreren internationaal voor het beste menselijke kapitaal, de belangrijkste bouwsteen van de moderne kenniseconomie. In die strijd ligt Europa mijlen achter de Verenigde Staten en wordt het geleidelijk gepasseerd door Azië en India. Wat zijn de oorzaken van het Amerikaanse succesverhaal?

Amerikaanse instellingen domineren met vlag en wimpel zowat elke beschikbare rangschikking van universiteiten. In de top vijftig van de meest courante mondiale rangschikking, die van de Jiao Tong universiteit in Sjanghai, staan maar liefst 37 Amerikaanse universiteiten. Europa heeft er amper acht, waarvan de eerste vier allemaal uit het Verenigd Koninkrijk komen. België moeten we na de top honderd zoeken, met Gent, Leuven en de ULB allemaal in de groep tussen 101 en 150. In de ranglijst voor de economische wetenschappen, toch een essentiële discipline, zijn 34 van de vijftig beste departementen ter wereld verbonden aan Amerikaanse universiteiten. Europa staat slechts acht keer in dezelfde lijst, met opnieuw de helft uit het Verenigd Koninkrijk alleen. Tussen 1980 en 2005 gingen bijna 65% van alle Nobelprijzen (vrede en literatuur niet verrekend) naar onderzoekers verbonden aan Amerikaanse universiteiten. De huidige EU moest het stellen met amper 17%, terwijl het tussen 1900 en 1950 nog 70% van de Nobelprijzen wegkaapte.

De verpletterende dominantie van Amerikaanse academische instituten is zeker niet gekoppeld aan de uitmuntendheid van het Amerikaanse middelbare onderwijs.

Wel integendeel, in de gekende PISA-studies die de kennis en kunde van 15-jarigen vergelijken, scoren de VS minder goed dan verschillende Europese landen, België inbegrepen. De Amerikaanse voorsprong ontstaat pas verderop in het leertraject. Voor hoger onderwijs scoren de VS wel bij de beste van de wereld, al steken ze er gemiddeld niet manifest bovenuit. De Amerikaanse voorsprong steunt vooral op een brede en indrukwekkende bovenlaag die andere landen volledig in de schaduw zet.

Dit Amerikaanse succesverhaal heeft vele verklaringen. We signaleren er enkele. Veel meer dan in Europa, is de VS een geïntegreerde en vrije markt voor onderzoek en hoger onderwijs. Dat zorgt voor gezonde concurrentie, een competentiecultuur en een enorme diversiteit en specialisatie. Europa daarentegen blijft nog sterk nationaal verkaveld en de Europese overheden gunnen universiteiten minder autonomie. Eerder dan te specialiseren, willen velen op de eigen kavel een totaalaanbod organiseren, wat leidt tot versnippering, negatieve schaalconomieën en tanende kwaliteit.

Een andere belangrijke reden voor de Amerikaanse voorsprong is budgettair.

Kwaliteit en diversiteit kosten geld. De EU investeert gemiddeld 1,2% van haar bruto binnenlands product in hoger onderwijs, België 1,4% en de VS 2,6%. In de VS wordt per student gemiddeld meer dan twee keer zoveel besteed als in de Europese Unie. Amerikaanse universiteiten halen fortuinen uit filantropie, Amerikaanse ondernemingen investeren veel meer in onderzoek en Amerikaanse studenten betalen zelf veel meer dan in Europa.

aanbod aan hoger onderwijs slaagt er beter in zijn onderwijs te laten aansluiten bij de noden van de samenleving. Een simpel bachelor diploma in de VS betekent gemiddeld en op loopbaanbasis een extra inkomen van één miljoen dollar in vergelijking met iemand die alleen het middelbaar onderwijs doorloopt. De vaak eenvormige massaproductie van diploma's in Europa zorgt voor relatieve ontwaarding van diploma's op de arbeidsmarkt. Men zal

*De lage internationale rangschikking van Belgische en Europese universiteiten is niet toevallig en is bijzonder bedreigend voor onze welvaart.
We kunnen leren uit de goede kanten van het Amerikaanse universiteitsmodel.*

Terwijl vele Europese landen zweren bij nagenoeg gratis hoger onderwijs, kosten universitaire studies de Amerikaanse student gemiddeld op jaarbasis 21000 dollar in een privé-instelling en 5500 dollar in een publieke instelling. Die kostprijs wordt wel gereduceerd door een enorm aanbod aan goedkope studentenleningen, fiscaal-vriendelijke spaarformules, universiteitsbeurzen en andere financiële steun die het hoger onderwijs toegankelijk moeten houden voor de minder bedeeden. Zestig percent van alle studenten betaalt minder dan 6000 dollar op jaarbasis voor inschrijvingsgeld en honoraria. Aan de absolute top is de kostprijs wel vaak een veelvoud, behalve voor de kleinverdieners, wier kinderen vaak nagenoeg kosteloos binnen kunnen. Het cultuurverschil met Europa is dus radicaal. In Europa beschouwen velen gratis onderwijs als een recht, terwijl Amerikanen het logisch vinden dat zij ook zelf voor hun onderwijs en opleiding moeten investeren.

in de VS geen universiteitstudenten in existentiële angst zien betogen tegen een versoepeling van arbeidsregels, zoals dat onlangs in Frankrijk massaal gebeurde.

Ook de link tussen universitair onderzoek en productenontwikkeling voor de economie is in de Verenigde Staten sterker ontwikkeld dan in Europa. Het is precies op dat vlak dat de toplaag van uitmuntende instellingen gigantische terugverdien-effecten genereert. Wat hebben de iconen Apple, Hewlett-Packard, Intel, 3Com, Sun Microsystems, Google, Oracle, Yahoo, Cisco, eBay en Excite gemeen? Ze zijn stuk voor stuk ontstaan als spin-offs van onderzoeksinstellingen in de "Silicon Valley" rond universiteiten zoals Stanford en Berkeley. De opbrengst van die elite-instellingen voor de hele Amerikaanse samenleving en ver daarbuiten is dus fenomenaal.

Het is trouwens een investering die rendeert. Het gevarieerde Amerikaanse

Uiteraard is niet alles rozengeur en maneschijn in het Amerikaanse onderwijslandschap. Verschillende recente studies wijzen op belangrijke

tekortkomingen. De kosten van het hoger onderwijs voor de student zijn exorbitant gestegen, het systeem van financiële steun is onvoldoende transparant, de cultuur van rangschikking van Amerikaanse universiteiten ontspoorde, het proces van aanvraag en selectie aan de universiteiten wordt te veel gemanipuleerd en de sociale mobiliteit bij de lagere klassen remt af. De kwalen zijn reëel en ernstig, maar als de VS aan de alarmbel trekken dan moeten wij in Europa zonder meer de noodtoestand uitroepen.

Europa en België in het bijzonder kunnen leren uit de goede kanten van het Amerikaanse model. Daar zijn we ons trouwens al een tijd van bewust. De Europese regeringsleiders hebben in 2000 unaniem de fameuze Lissabon Strategie ontwikkeld om van Europa de “de meest competitieve en dynamische kenniseconomie van de wereld” te maken (sic). Beter hoger onderwijs en onderzoek staan daarbij bovenaan het lijstje. Vooralsnog is het echter vooral gebleven bij hoge woorden en grootse overheidsambities. De Europese Commissie wil een Europees instituut voor technologie orkestreren, Duitsland wil tien Duitse topuniversiteiten realiseren en de Italianen hebben analoge dromen.

Uiteraard kan de overheid initiëren en aanmoedigen. Maar de VS bewijzen dat een open markt met concurrerende autonome universiteiten de beste garantie is voor een structurele opwaartse trend. Ook een ruimere financiering zal daarvan een noodzakelijk onderdeel zijn. Indien we de neergang van de Europese universiteiten willen ombuigen, zal ook de Europese publieke opinie moeten wennen aan principes van selectie en kostendeling in het hoger onderwijs. De gewenning zal uiteindelijk iedereen baten, zowel de studenten zelf als de hele samenleving. Een goed uitgewerkt apparaat van ondersteuning kan daarenboven de democratische toegang blijven verzekeren.

De Europese Unie heeft nieuwe economische locomotieven nodig om de globalisering en de vergrijzing met succes te verwerken. Ondertussen werken meer dan 400.000 Europese technici en wetenschappers in de VS en staan China en India te popelen om Europa ook in hoger onderwijs voorbij te steken. Het is vijf voor twaalf.

Marc De Vos
Directeur Itinera Institute
Docent UGent en VUB

Het Itinera Institute is een onafhankelijke denktank en doetank die, boven partijgrenzen, regionale verschillen en belangengroepen heen, wegen wil aanreiken voor beleidshervormingen met het oog op duurzame economische groei en sociale bescherming in België en zijn regio's.

Itinera Institute VZW-ASBL

Boulevard Leopold II Laan 184d - B-1080 Brussel - Bruxelles

T +32 2 412 02 62 - F +32 2 412 02 69

info@itinerainstitute.org www.itinerainstitute.org

L'Institut Itinera est un think-tank et do-tank indépendant qui, au-dessus et au-delà des partis politiques, des différences régionales et des groupes d'intérêt, veut identifier les chemins de réformes qui garantissent une croissance économique et une protection sociale durables en Belgique et dans ses régions.

Verantwoordelijke uitgever – Editeur responsable: Marc De Vos, Directeur.

Disclaimer: The views presented in this Nota are those of the author(s) and do not necessarily represent those of the Itinera Institute. Nota describe research in progress by the author(s) and are published to elicit comments and to further debate.